

Birleşmiş Milletler
Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

Dağıtım: Genel
15 Haziran 2012
Orijinal: İngilizce

Çocuk Hakları Komitesi

Altmışıncı Oturum

29 Mayıs- 15 Haziran 2012

Sözleşmenin 44. Maddesi Uyarınca Taraf Devletler tarafından Sunulan Raporların Değerlendirilmesi

Sonuç Gözlemleri: Türkiye

1. Komite, Türkiye'nin Birleştirilmiş İkinci ve Üçüncü Periyodik Raporunu, 1 Haziran 2012 tarihinde gerçekleştirilen 1704. ve 1705. Toplantılarında (bkz. CRC/C/SR.1704 ve CRC/C/SR.1705) değerlendirdi ve 15 Haziran 2012 tarihindeki 1725. Toplantısında aşağıdaki sonuç gözlemlerini kabul etti.

I. Giriş

2. Komite, Birleştirilmiş İkinci ve Üçüncü Periyodik raporunun sunumunu, Taraf Devletteki durumun daha iyi anlaşılmasını sağlayan sorulara ilişkin yazılı cevapları (CRC/C/TUR/Q/2-3/Add.1), gecikmeye rağmen memnuniyetle karşılamaktadır. Komite, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı başkanlığındaki Taraf Devletin üst düzey ve çok sektörlü delegasyonu ile gerçekleştirilmiş olan dürüst, açık ve yapıcı diyaloga ilişkin takdirlerini sunmaktadır.

II. Taraf Devlet Tarafından alınan İzleme Önlemleri ve Kaydedilen İlerleme

3. Komite, Taraf Devlet tarafından yürütülen, çok sayıda anayasal düzenlemeleri ve yasal reform paketlerini, özellikle aşağıdaki yasal önlemlerin kabulünü içeren, kapsamlı insan hakları reformu sürecini memnuniyetle karşılamaktadır:

(a) Çocukların çocuk mahkemelerinde davalarının görülmesi ve 18 yaşından küçük çocukların cezalarının hafifletilmesini sağlayan Terörle Mücadele Yasası Düzenlemeleri (2010);

(b) Çocuk Koruma Kanunu (2005);

(c) Özürlü çocukların eğitimi, rehabilitasyonu, bakımı ve sosyal güvenliğine ilişkin Yasal Değişiklikler (2005);

- (d) Asgari cezai ehliyet yaşını 11'den 12'ye yükselten Türk Ceza Kanunu (2004);
- (e) Uluslararası anlaşmaların ulusal kanunların üzerinde olduğuna dair düzenlemeleri getiren Anayasanın 90. Maddesine İlişkin Değişiklikler;
- (f) Komitenin daha önceki Sonuç Gözlemlerini müteakip yürürlüğe giren Türk Medeni Kanunu (2001).

4. Komite ayrıca, aşağıdakilere ilişkin onay ve katılımı takdirle karşılamaktadır:

- (a) 2004 yılındaki Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokol;
- (b) 2004 yılındaki Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Dahil Olmaları Konusundaki İhtiyari Protokol;
- (c) 2009 yılındaki Engelli Haklarına Dair Sözleşme;
- (d) 2006 yılındaki Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesine Dair Ek İhtiyari Protokol;
- (e) 2006 yılındaki, ölüm cezalarının kaldırılmasını amaçlayan Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesine Dair İkinci Ek İhtiyari Protokol;
- (f) 2004 yılındaki Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme;
- (g) 2003 yılındaki Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi;
- (h) 2003 yılındaki Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (ICCPR);
- (i) 2002 yılındaki Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi Ek İhtiyari Protokolü;
- (j) 2002 yılındaki Her Türlü Irk Ayrımcılığının Önlenmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme;
- (k) 2007 yılındaki Avrupa Sosyal Şartı (Gözden Geçirilmiş);
- (l) 2007 yılındaki Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürü ve İstismara Karşı Korunması Sözleşmesi;

5. Komite ayrıca, çocukların haklarını ve iyi olma hallerini geliştiren aşağıdakileri de içeren politika ve programların benimsenmesini memnuniyet ve takdirle karşılamaktadır:

- (a) Ulusal Çocuk Hakları Stratejisi (2012-2016);
- (b) Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı (2007-2013);
- (c) Özürlüler Eylem Planı (2006-2015);
- (d) Eğitim Kurumlarında Şiddetin Önlenmesi ve Azaltılması Strateji ve Eylem Planı (2006);
- (e) Çocuk İşçiliği Eylem Planı (2004-2006);

(f) İnsan Ticaretiyle Mücadele Ulusal Eylem Planı (2003), İkinci İnsan Ticaretiyle Mücadele Ulusal Eylem Planı (2009);

III. Temel Sorun Alanları ve Öneriler

A. Uygulamadaki Genel Önlemler (Sözleşmenin 4, 42 ve 44. maddeleri, 6. paragraf)

Komitenin Daha Önceki Önerileri

6. Komite, Taraf Devletin, Birinci Periyodik Raporuna (CRC/C/15/Add.152, 2001) ilişkin Komitenin Sonuç Gözlemlerini uygulama çabalarını memnuniyetle karşılamaktadır. Buna rağmen, Komite, söz konusu sonuç gözlemlerinin bazılarının kayda değer şekilde ele alınmamasından üzüntü duyduğunu belirtmektedir. Komite, ayrıca, Taraf Devletin, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Dahil Olmaları Konusundaki İhtiyari Protokolü (CRC/C/OPAC/TUR/CO/1) ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokolüne (CRC/C/OPSC/TUR/CO/1) ilişkin önceki raporlarında sonuç gözlemlerinin uygulanmasına ilişkin bilgilerin yetersiz olmasını üzüntü ile karşılamaktadır.

7. **Komite, Taraf Devletin, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye ilişkin çekinceleri, koordinasyon, bağımsız ve etkili bir izleme mekanizması, veri toplama, namus cinayetleri, 1923 Lozan Barış Antlaşması'nda tanınmamış olan azınlıklara mensup çocuklara karşı ayrımcılığın yasaklanması, Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde ve kırsal alanda yaşayan çocukları etkileyen özellikle yeterli sağlık hizmetlerine ve eğitime erişimleri konusundaki eşitsizlikler, fiziksel ceza, uzun tutukluluk süreleri ve bazı cezaevlerindeki olumsuz koşulları kapsayacak şekilde çocuk adaletinin uygulanması gibi, daha önceki raporla ilgili sonuç gözlemlerindeki henüz uygulanmamış veya yeterli derecede uygulanmamış önerilere ilişkin bütün gerekli önlemleri alması konusunda teşvik etmektedir. Komite, Taraf Devleti, bir sonraki periyodik raporunda, Ek İhtiyari Protokollere yönelik sonuç gözlemlerinin uygulanmasıyla ilgili olarak alınan önlemler hakkında bilgi vermesi ve ikinci ve üçüncü birleştirilmiş periyodik rapora ilişkin mevcut sonuç gözlemlerinde belirtilen önerilerin uygun bir şekilde izlenmesini sağlaması yönünde teşvik etmektedir.**

Çekinceler

8. Komite, Sözleşmenin 17., 29. ve 30. Maddelerine ilişkin çekincelere yönelik kaygılarını yinelemektedir. Ayrıca, özellikle eğitim, ifade özgürlüğü ve kendi kültürlerini yaşama hakkı ve kendi dillerini kullanma hakkı gibi durumlarda, söz konusu çekincelerin, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve 1923 Lozan Barış Antlaşması ile azınlık olarak tanınmayan etnik gruplara ait, özellikle Kürt kökenli çocuklar üzerinde olumsuz etkilerinin olabileceğini belirtmektedir.

9. **Komite, Taraf Devleti, özellikle Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda ve 1923 Lozan Barış Antlaşması'na göre azınlık olarak tanımlanmayan Kürt kökenli çocukları olmak üzere bütün çocukları daha iyi koruması ve bütün çocuklara daha iyi olanaklar sunabilmesi için, Sözleşmenin 17., 29. ve 30. Maddelerine yönelik çekincelerini kaldırmayı gözden geçirmesi yönünde teşvik etmektedir.**

Mevzuat

10. Komiteye sunulan son rapordan bu yana gerçekleştirilen geniş kapsamlı insan hakları reformlarını Komite memnuniyetle karşılamaktadır ve çocuk hakları ile ilgili mevzuat

konusunda kayda değer bir gelişim olduğunu belirtmektedir. Ancak, Komite, bu mevzuatın, özellikle 2010 yılındaki Terörle Mücadele Yasasının Düzenlemesinin uygulamasında yetersiz olunması yönünde kaygı duymaktadır. Komite, ayrıca, çocuk adalet sisteminde çocuk mahkemelerinin, çocuk savcılarının ve sosyal hizmet uzmanlarının olması gibi, mevzuatın bazı hükümlerinin uygulanması konusunda, sınırlı insan, teknik ve finansal kaynak olduğuna ilişkin endişe taşımaktadır. Bunun ötesinde, Komite, Anayasaya göre, uluslararası anlaşma kuralları, ulusal mevzuatın üzerinde olmasına rağmen, Sözleşmenin direk olarak yerel mahkemelerde yer aldığına dair örneklerin olup olmadığı konusunda yeterli bilgi olmamasından dolayı üzüntü duymaktadır.

11. Komite, Taraf Devletin, çocuk haklarına dair yeni mevzuatının uygulamalarını, özellikle 2010 Terörle Mücadele Yasası Düzenlemelerini ve böylesi bir mevzuatın gerektirdiği kurumların ulaşılabilirliğinin ve etkili bir biçimde işler halde olmasını garanti altına alacak insan, teknik ve finansal kaynakların dağılımını kapsamlı olarak gözden geçirmesini önermektedir.

Koordinasyon

12. Komite, Sözleşmenin uygulanması ve izlenmesini koordine etmek için yakın zamanda kurulmuş olan Çocuk Hakları İzleme ve Değerlendirme Kurulunun sorumlu kurum olarak yetkilendirildiğini kaydetmektedir. Komite, çocuk hakları konusunda uğraş veren farklı Bakanlıklar, Başkanlıklar ve kurumlar arasındaki koordinasyonun ulusal, yerel ve bölgesel düzeylerde şu ana kadar yetersiz olmasından kaygı duymaktadır. Komite, aynı zamanda, kamu kurumları, özel sektör ve sivil toplum arasındaki koordinasyona ilişkin bilginin eksik olmasından kaygılanmaktadır.

13. Komite, Taraf Devletin, kamu kurumları arasında ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde bir koordinasyon ve işbirliği açısından belirgin bir yapı ve strateji temin etmesini önermektedir. Komite, Taraf Devleti, yeni kurulan ilgili kurumlarda Sözleşmenin uygulanması için yeterli ve özellikli insan kaynağı, teknik ve finansal kaynağı sağlaması yönünde teşvik etmektedir. Komite, bunun ötesinde, Taraf Devleti, özel sektör ve sivil toplumla koordinasyon ve işbirliğini güçlendirmesi ve buna yönelik bilgi sağlaması konusunda teşvik etmektedir.

Ulusal Eylem Planı

14. Komite, 2012-2016 yıllarını kapsayan Ulusal Çocuk Hakları Stratejisi'nin geliştirilmesini memnuniyetle karşılamakta, ancak Taraf Devletin, sözleşmenin tam ve etkili bir biçimde uygulanması için stratejiye yönelik kapsamlı bir hak temelli yaklaşıma sahip stratejinin olmadığını belirtmektedir.

15. Komite Taraf Devlete, bütün çocukların tüm haklardan yararlanmalarındaki ilerlemelerin etkili bir biçimde uygulanması ve izlenmesi için belirli, zaman kısıtlaması olan ve ölçülebilir amaçlar ve hedefler içeren hak temelli bir yaklaşımla stratejisini güçlendirmesini önermektedir. Bu hedefler, uygulama için gerekli olan insan, teknik ve finans kaynaklarının uygun bir biçimde dağıtılmasını sağlaması açısından sektörel, ulusal ve yerel yönetim stratejileriyle ve bütçelerle bağlantılı olmalıdır.

Bağımsız İzleme Sistemi

16. Komite, Ombudsman Kurumunun Kurulması Hakkındaki Kanunun Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmesini, kayda değer bulmaktadır.

17. Komite, Ombudsman Kurumunun kurulma sürecinin hızlandırılmasını ve bu kurumun insan haklarının korunması ve geliştirilmesine yönelik ulusal kuruluşların durumlarına ilişkin prensiplere bütünüyle uygun olduğunun (Paris Prensipleri) teminat altına alınmasını, aynı zamanda çocukların haklarının kapsamlı ve sistemli bir şekilde izlenmesini garantilemek amacıyla böyle bir kuruluş bünyesinde farklı bir birim veya ayrı bir bağımsız kuruluş oluşturmak için önlemler alınmasını tavsiye etmektedir. Komite, Çocuk Haklarının Korunması ve Geliştirilmesinde (CRC/GC/2002/2) bağımsız insan hakları kuruluşlarının rolüne ilişkin 2 numaralı Genel Yorumu dikkat çekerken, aynı zamanda Taraf Devlete, etkin ve bağımsız bir ulusal mekanizma için gerekli insan, teknik ve finans kaynaklarının sağlanmasına yönelik çağrıda bulunmaktadır. Bu bağlamda, Komite Taraf Devleti diğerlerinin yanı sıra OHCHR, UNICEF (ve UNDP) gibi kuruluşlardan teknik destek almaya devam etmesi konusunda teşvik etmektedir.

Kaynakların Dağıtımı

18. Maliye Bakanlığı'nın önümüzdeki iki yıl içerisinde çocuklara yönelik tüm harcamaların daha iyi görülebileceği fonksiyonel bir bütçeleme sisteminin oluşturulmasını planladığı bilgisinin Taraf Devlet tarafından verildiğini belirtmekle birlikte, Komite, Taraf Devletin, kamusal sosyal harcamaların nispeten düşük olduğuna dair verdiği bilgiye ilişkin kaygı taşımaktadır.

19. Komite Taraf Devleti, Komitenin “Çocuk Hakları için Kaynaklar – Devletlerin Sorumlulukları” konusunda 21 Eylül 2007 tarihinde gerçekleştirdiği Genel Tartışma Günündeki önerilerini dikkate almasını ısrarla teşvik etmekte olup:

(a) Sözleşme tarafından tanınan hakların uygulanması için, ulaşılabilir kaynakların en üst düzeyde dağıtımına ayrılan yatırımların kolaylıkla belirlenmesini garanti altına almak amacıyla, Sözleşmenin 4. Maddesini uygulamaya koymak için, bütçeleme sürecindeki ilgili prosedür değişikliği hızlandırılmalıdır;

(b) Çocuk hakları konusundaki öncelikler yıl bazında açıkça belirtilmelidir ve özellikle ötekileştirilmiş konumda olan çocuklara yapılan harcamaların etkisini ve bu harcamaların etkili kullanımını, ulusal ve yerel düzeyde değerlendirmeye fırsat tanıyacak şekilde, harcanan bütçenin miktarı ve oranı belirlenmelidir ve bir sonraki periyodik raporda bu konuya ilişkin bilgi verilmelidir;

(c) Kamusal sosyal harcamanın azami şekilde yapılmasını artırmak için önlemler alınmalıdır.

Veri Toplama

20. Komite, Taraf Devletin veri toplama sistemindeki son gelişmeleri ve Taraf Devletin raporunda sağladığı verileri ve Sözleşmenin kapsadığı alanlara ilişkin yazılı yanıtları memnuniyetle karşılamaktadır. Ancak, Komite, çocuk yoksulluğu ve iyi olma hali, çocuk işçiliği, engelli çocuklar, zarar ve risk davranışları gibi alanlara yönelik yetersiz veriler hakkında kaygılarını sürdürmektedir. Ayrıca, Taraf Devletteki tüm çocukların haklarından eşit

faýdalanmalarını izlemeye yardımcı olacak cinsiyet, coğrafi konum, etnik ve sosyo-ekonomik altyapı şeklinde ayrıştırılmış veri eksikliğinden kaygılanmaktadır.

21. Komite, Taraf Devleti özellikle çocuk yoksulluğu ve iyi olma hali, çocuk işçiliği, engelli çocuklar, zarar ve risk davranışları gibi alanlarda düzenli ve güncel veri sağlayacak ve Sözleşmenin uygulanması için çocuk haklarının, politika ve program tasarımının gerçekleştirilmesinde edinilen gelişimi değerlendirmeye temel olarak toplanan verileri analiz edecek kapsamlı bir veri toplama sistemi oluşturmasını teşvik etmektedir. Bilgiler, tüm çocukların durumlarına ilişkin analizi kolaylaştıracak yaş, cinsiyet, coğrafi konum, etnik ve sosyo-ekonomik altyapı gibi bölümlere ayrılmalıdır.

Çocuk Hakları ve İş Sektörü

22. Komite, Iısu Barajı ve diğer barajların yapımının çocuk hakları üzerine muhtemel etkilerine ilişkin özellikle çocuklar ve ailelerinin zorla tahliye edilmeleri, yerleştirilmeleri, yer değiştirmeleri ve kültürel miras ve çevrelerine yönelik diğer olumsuz etkileri hakkında kaygılanmaktadır. Komite, bu bağlamda Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi (E/C.12/TUR/CO/1.) tarafından ifade edilen kaygıları paylaşmaktadır. Ayrıca Komite, Türkiye’de iş yapan şirketlerin aktivitelerini düzenlemek için ve yurt dışında çalışan Türk şirketlerinin çocuk haklarının, çocuklara saygının ve bu tür istismarlardan çocukların korunmasının ihlalini önlemeye ilişkin etkili yanıtları sağlamada gerekli olan yasal ve idari düzenlemelere yönelik yetersiz bilgiden de kaygılanmaktadır.

23. 2008 ve 2011 İnsan Hakları Konseyi Kararları ışığında, “İş ve İnsan Haklarına İlişkin Koruma, Saygı, ve Çözüm Çerçevesi” raporu ve onun takibi konusunda, her iki karar da iş ve insan hakları arasındaki ilişkiyi keşfetmeye çocuk haklarının da dahil edilmesini vurgulamakta ve Komite Taraf Devlete şunları tavsiye etmektedir:

(a) Iısu Barajı ve diğer barajların yapımının çocuk haklarına negatif etkilerine ilişkin araştırma yapılması, gerekli olduğunda dava açma, ve herhangi bir durumda etkilenen çocuk ve aileleri için sağlanan tatmin edici çareler sağlama.

(b) Türkiye içindeki işletmelerin ve onların yurtdışında çalışan ilgili şirketlerinin Taraf Devletin sınırları içinde veya dışında işlenen insan hakları ve özellikle çocuk hakları ihlalleri bakımından, yasal çerçeve ve idari yapılarının denetlenmesi ve uyarlanması yoluyla yasal olarak hesap verebilirliğini sağlanması, geliştirilmiş hesap verilebilirlik, şeffaflık yoluyla bu tür ihlallerin araştırılması ve tazmin edilmesi, izleme mekanizmalarının kurulması ve ihlallerin önlenmesi,

(c) Meydana gelen çocuk hakları ihlalini önlemeye yönelik alınan tedbirleri garanti altına alarak ticari anlaşma sonuçlanmadan evvel yönetilebilen çocuk hakları etki değerlendirmesini içeren insan hakları etki değerlendirmesini sağlama ve

(d) İş dünyası tarafından çocuk haklarının ihlali durumlarında yapılan iyileştirmeleri içerecek uygun çareler bulmayı sağlayacak tedbirler almak.

Bilgi Yayma, Bilinç Arttırma ve Eğitim.

24. Komite, Taraf Devletin Sözleşmenin bazı alanlarına yönelik kampanya ve programları ve ayrıca çocuklarla çalışan uzmanlar için kapsamlı eğitim programları düzenleyerek çocuk haklarına ilişkin bilinç arttırma gayretlerine takdirle dikkat çekmektedir. Bununla birlikte,

Komite, Sözleşmenin okul eğitim programına tam olarak uyarlanmaması konusunda kaygılarını sürdürmektedir. Aynı zamanda bunun sonuç gözlemlerine ilişkin kamu müzakereleri olmamasından ve çocuk hakları kültürünün zayıf kalmasından kaygı duymaktadır.

25. Komite, Taraf Devlete, Sözleşme ve Ek İhtiyari Protokollere İlişkin kamu kurumlarındaki ilgili çalışan uzmanlarla olduğu kadar halk ve çocuklarla da bilinç artırma çabalarını devam ettirmelerini, bunun yanı sıra Sözleşme ve Ek İhtiyari Protokollerin ilköğretim eğitim müfredatına dahil edilmesini tavsiye etmektedir. Ayrıca Komite sonuç gözlemlerinin kamuda müzakere edilmesini sivil toplumla birlikte düzenlemesini ve çocuk hakları konusunda kamuyu duyarlı hale getirecek tüm gerekli tedbirleri almasını tavsiye etmektedir.

B. Çocuğun tanımı (Sözleşmenin 1. maddesi)

26. Komite, eğer mahkeme kararı alınırsa asgari evlilik yaşının özel durumlarda 16 iken, kız ve erkekler için normal durumlarda 17 yaş olduğuna dikkat çekmektedir. Ancak Komite, asgari evlilik yaşının Taraf Devletin özellikle kırsal kesimlerinde ve uzak bölgelerinde takip edilemeyeceği konusunda kaygı duymaktadır.

27. Komite, Taraf Devlete asgari evlilik yaşını 18 yaşa yükseltmeyi düşünmesini ve kırsal ve uzak bölgeleri de kapsayan tüm ülke sınırlarında bu asgari yaşın tam olarak uygulanmasını sağlamasını tavsiye etmektedir.

C. Genel ilkeler (Sözleşmenin 2. 3. 6. ve 12. Maddeleri)

Ayrımcılık yapmama

28. Komite, ayrımcılık yapmama ilkesinin 1923 Lozan Barış Antlaşması'nda kapsanmayan azınlıklara ait çocuklar, özellikle Kürt kökenli; engelli çocuklar, kızlar; mülteciler ve sığınmacı çocuklar için ve onların Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde, kırsal kesimlerde özellikle yeterli sağlık ve eğitime erişimlerine ilişkin tam olarak uygulanmadığı konusunda kaygılarını yinelemektedir.

29. Komite, Taraf Devletin ayrımcılığı önleme ve bununla mücadele etmeye yönelik uygun tedbirler alması konusundaki tavsiyesini yinelemektedir. Ayrıca Komite tüm çocuklara karşı ayrımcılığın tüm şekillerini sonlandırmaya yönelik kapsamlı stratejiler geliştirme amacıyla özellikle yukarıda bahsi geçen hassas gruplara ait ayrımcılığı izlemeyi sağlayacak uygun sınıflandırılmış verileri toplamayı tavsiye etmektedir. Komite, bunun ötesinde, Taraf Devlete, Taraf Devletin 2001 yılındaki Dünya Konferansı'nda kabul edilen Eylem Programı ve Deklarasyonunu ve ayrıca 2009 yılı Durban Gözden Geçirme Konferansı'nda kabul edilen sonuç bildirilerinin izlenmesi konusunda Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne ilişkin aldıkları tedbir ve programlarla ilgili bilgiyi bir sonraki periyodik raporuna dahil etmesini tavsiye etmektedir.

Çocuğun yüksek yararı

30. Komite, çocuğun yüksek yararı ilkesinin 2005 yılındaki Çocuk Koruma Kanuna ve 2010 yılında yapılan Anayasa değişikliklerine dâhil edilmiş olmasının yanı sıra çocuğun yüksek yararını göz önünde bulundurmeyen mahkeme kararlarının temyiz mahkemesi tarafından iptal edilebilecek olmasını memnuniyetle karşılamaktadır. Ancak, Komite, Taraf devletin aileye destek verme yerine aileyi cezalandırıcı tedbirler alması hususunda, aile içi şiddet ve aile geçimsizliği durumlarında bu ilkenin uygulanması ile ilgili bilgi eksikliğinden endişe duymaktadır.

31. Komite, Taraf Devlete çocuklar üzerinde ve çocuklara ilişkin etkileri konusundaki tüm politikalar, programlar ve projeler kadar tüm yasal, idari ve hukuksal süreçlerde sürekli olarak uygulanması ve çocuğun yüksek yararı ilkesinin uygun şekilde entegre edilmesi konusundaki gayretlerini güçlendirmesini ve devam etmesini tavsiye etmektedir. Bu bağlamda, Taraf Devlet her alanda çocuğun yüksek yararının belirlenmesi için rehberlik sağlayıcı kriterler ve prosedürler geliştirmeye ve onları kamu ya da özel sektör kuruluşlarına, mahkemelerine, idari makamlara ve yasal organlara iletme konusunda teşvik etmektedir. Rehber ilkelerde belirtildiği üzere, tüm hukuki ve idari yargı ve kararlarının hukuki sebepleri bu ilkeye dayandırılmalıdır. Komite ayrıca Taraf Devletin bir sonraki periyodik raporunda özellikle aile içi şiddet ve aile geçimsizliği vakalarında çocuğun yüksek yararının gözetilmesi uygulamalarına ilişkin bilgi sağlamasını tavsiye etmektedir.

Yaşama, Hayatta Kalma ve Gelişme Hakkı

32. Komite, “Namus cinayetleri” ve sosyal baskıya bağlı intiharı da içeren cinsiyet temelli şiddetle mücadelede Taraf Devletin gayretlerine dikkat çekerken, diğer yandan kız çocuklarını da kapsayan önemli sayıda kadın mağdura ilişkin bu tür uygulamaların devam etmesinden endişe duyduğunu belirtmektedir. Komite ayrıca bu tür uygulama riski altındaki kadın ve çocukların misafir edilip korunabileceği sığınma evlerinin yetersiz sayısına ilişkin de kaygı duymaktadır.

33. Sözleşmenin 2, 3, 6 ve 19. Maddeleri ışığında ve kadınlara karşı şiddet konulu Özel Raportör tavsiyeleri (A/HRC/4/34/Add.2), Kadınlara Karşı Her Tür Türlü Ayrımcılığın Sonlandırılmasına İlişkin Komite'nin Sonuç Gözlemleri (CEDAW/C/TUR/CO/6) ve İşkenceyi Yok Etmeye Yönelik Komite Sonuç Gözlemleri (CAT/C/TUR/CO/3) doğrultusunda Komite Taraf Devlete aşağıdaki maddeleri şiddetle tavsiye etmektedir:

(a) “Namus Cinayetleri”ni ve diğerleri arasında, baskı altında intiharı da kapsayan cinsiyet temelli şiddet uygulamalarına yönelik daha etkili caydırıcılar sağlamak için yasal reformuna devam etme;

(b) Bu tür suçlara ilişkin tüm iddiaların hızlı ve etkili bir şekilde araştırılmasını sağlama;

(c) Yasaları uygulayanlara, hukukçulara, sağlık hizmeti sağlayıcılara, sosyal hizmet uzmanlarına, toplum liderlerine ve genel kamuya yönelik eğitici ve bilinç arttırıcı tedbirleri de içeren etkili önleyici tedbirleri uygulama;

(d) “Namus cinayeti” ya da baskıya bağlı intihar tehlikesi altında bulunan kadın ve çocukları korumak ve misafir etmek için daha fazla sayıda sığınma evi sağlama.

Komite ayrıca, Taraf Devlete kadına karşı şiddete yönelik aile içi şiddet ve namus cinayetlerini kapsayan, cinsiyet, yaş, etnik köken ve coğrafi konum bilgilerine göre sınıflandırılmış istatistik ve kapsamlı bir veri toplama sistemi oluşturmasını tavsiye etmektedir.

Çocuk Görüşlerine Saygı

34. Komite, Taraf Devletin İl Çocuk Hakları Komitelerinin kuruluşunda, çocuk forumları ve “çocuk dostu şehirler” oluşturarak çocuk görüşlerinin dikkate alınmasını sağlama gayretlerini takdir etmektedir, fakat bu forumlardaki çocuk görüşlerinin gerçekten dikkate alınıp alınmadığı konusunda kaygılarını da sürdürmektedir. Komite, bu hakkın aile içinde, kuruluşlarda, yasal ve idari süreçlerde ve toplumda uygulanmasının yetersiz olduğu her yerde tüm uygulamalardan endişe duymaktadır.

35. Komite, Taraf Devleti bu hakkın aile içinde, kuruluşlarda, yasal ve idari süreçlerde ve toplumda gerçekleştirilmesi için gayretlerini daha fazla güçlendirmeye yönelik çocuğun dinlenilme hakkı konulu 12 (2009) nolu Genel Yorumları göz önünde bulundurmaya davet etmektedir. Ayrıca, çocuğun hakların öznesi olmasından ziyade nesnesi olarak algılanan geleneksel yaklaşımın değiştirilmesi için hakların uygulanması ile ilgili farkındalık artırma ve eğitim uygulamaları güçlendirilmelidir.

D. Medeni Haklar ve Özgürlükler (Sözleşmenin 7., 8., 13-17., 19. ve 37. (a) Maddeleri)

Doğum Kaydı

36. Komite, ülkedeki doğum kaydı oranlarının yükseltilmesinde gösterilen önemli gelişime dikkat çekmektedir. Ancak, özellikle kırsal kesimlerde ve dezavantajlı bölgelerde olduğu kadar Doğuda örgün eğitim almamış annelerin çocuklarının da doğum kayıtlarının bulunmadığı ya da önemli sayıda çocuğun kaydının yapılmadığı veya anında yapılmadığı konusunda Komite endişelerini devam ettirmektedir.

37. Komite, Taraf Devlete tam ve hızlı doğum kaydı sağlamada, özellikle kayıt sistemleri geliştirme, bilgi sağlama ve Doğu bölgelerin kırsal kesimlerinde ve örgün eğitim almamış annelerde bilinç artırma yoluyla gayretlerini sürdürmeyi tavsiye etmektedir.

Dernek Kurma Özgürlüğü ve Barış İçerisinde Toplanma

38. Komite, öncelikle “gerekli zihinsel olgunluğa sahip” 15 yaş üstü çocuklara yasal vasilerinin yazılı izniyle çocuk dernekleri kurmasına, diğer yandan 12 yaş üstü çocukların yasal vasilerinin yazılı izniyle çocuk derneklerine katılımına izin veren Dernekler Yasası (2004) ile dernek kurma özgürlüğünü sağlamadaki gelişmelere dikkat çekmektedir. Ancak, Komite, açık alan toplantılarında örgütsel komite kurmada asgari yaştan 19 olması ve dernek kurmadaki geniş bürokratik prosedürler gibi, çocukların ifade özgürlüğü, dernek ve barış içerisinde toplanmaları önündeki engellerin halen mevcut olmasını kaygıyla karşılamaktadır.

39. Komite, Taraf Devletin, yasal düzenlemeler yoluyla bu haklar önündeki var olan engelleri kaldırarak, açık alan toplantılarında örgütsel komite oluşturma dahil olmak üzere, çocukların ifade özgürlüklerini, dernek ve barış içerisinde toplanma özgürlüklerinden tam olarak faydalanmaları konusundaki çalışmalarını sürdürmesini tavsiye etmektedir. Komite, Taraf Devlete prosedürlerdeki diğer engelleri kaldırmaya yönelik tüm tedbirleri almayı ve yasaya uygun olarak çocukların bu haklarını uygulayabilmelerini sağlama sürecini oluşturmayı da tavsiye etmektedir.

Doğru Bilgiye Erişim

40. Komite, Taraf Devletin çocuklara kütüphane hizmeti sağlama gayretlerine dikkat çekmektedir. Ancak, Komite çocukların Internet yoluyla bilgi erişimine ilişkin geniş kısıtlamalar koymasına kaygıyla bakmaktadır. Komite, bir yandan Taraf Devletin Internet yoluyla bilgi ve iletişimin çocuklar üzerindeki muhtemel ve zararlı etkilerine karşı onları korumaya yönelik aldığı tedbirleri takdir ederken, diğer yandan, bu tür tedbirlerin çocuğun

doğru bilgilere erişimini sınırlandırılmaması hakkının sağlanmasını vurgulamak istemektedir. Komite, Taraf Devletin 17. maddeye yönelik çekincelerinin, ocuk kitaplarının üretim ve dağıtımını güçleştireceği ve bu yolla çocukların doğru bilgiye erişimlerinde engel teşkil edebileceği konusunda kaygı duymaktadır.

41. İnternet yoluyla bilgi ve iletişimin muhtemel zararlı etkilerini ele aldığı için Taraf Devleti takdir etmekle birlikte, Komite, İnternetteki belirli bilgilere erişimi engelleyen filtreleme gibi çocukların seçtikleri herhangi bir medya yoluyla her tür bilgi ve fikri arama, alma, açıklama hakları üzerinde olumsuz etkiye sahip olmayacak politika ve araçları sağlama konusunda Taraf Devleti teşvik etmektedir. Komite ayrıca, Taraf Devlete 17. maddeye ilişkin çekincelerini geri çekmeyi ve çocukların kitaplara kolay erişimini sağlamayı tavsiye etmektedir.

İşkence, Zalimane ve İnsanlık Dışı Davranış veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezalandırma

42. Komite, özellikle siyasi faaliyetlerde bulunan ve derneklerde yer alan Kürt çocukları olmak üzere, çocuklara karşı hapishanelerde, karakollarda, araçlarda ve sokaklarda şiddet ve kötü muamelede bulunduğuna ve işkence edildiğine ilişkin hazırlanan raporlar konusunda derin endişelerini ifade etmektedir. Güneydoğu ve Doğu Bölgelerinde öldürülen çocuklara ilişkin iddiaların sayısından ve gözaltındaki çocuklarca işlenmiş olduğu rapor edilen intihar vakalarından özellikle endişe duymaktadır.

43. İşkenceye Karşı Komite (CAT/C/TUR/CO/3) ile Keyfi Tutuklamalar alışma Grubunun (A/HRC/4/40/Add.5) tavsiyelerine uygun olarak ve Sözleşmenin 37(a) maddesi uyarınca suç mađđuru çocukların hassasiyetleri dikkate alınarak Taraf Devleti ocuk adaleti ile ilgili mevzuata tam uyararak, bakımı altındaki çocukların zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muameleye maruz kalmamasını sağlayacak acil tedbirler alması yönünde teşvik eder. Komite Taraf Devlete aşağıdaki tavsiyelerde bulunur:

- (a) ocukların tutukluluğu sırasında veya tutuklanması sonrasında hiçbir çocuğun herhangi bir şekilde kötü muameleye maruz kalmaması için çocukların tutukluluklarının düzenli bir şekilde gözden geçirilmesinin sağlanması;
- (b) ocukların yaşlarına uygun kuruluşlara hemen yerleştirilmelerini ve uygun yasal danışmanlık almalarını sağlamak üzere gösteriler veya benzer olaylar sonrasında tutuklanan çocukların durumunun izlenmesi
- (c) ocuklara karşı zalimane, insanlık dışı ve aşağılayıcı muamelede bulunanların sorumlu tutulmasının sağlanması
- (d) zellikle tutukluluk yerlerinde ve genel olarak intihar ve öldürme vakalarında detaylı araştırma yürütülmesi

Bedensel Ceza

44. Komite ceza kurumlarında disiplin tedbiri veya suçun cezası olarak bedensel cezayı yasaklayan Ceza Kanunundaki değişikliklerin yanı sıra ebeveynlerin ışlah etme hakkını kaldıran Medeni Kanundaki (2002) değişiklikleri dikkate alır. Buna rağmen komite bedensel cezanın hala evde ve alternatif bakım ortamlarında açık bir şekilde yasaklanmadığından endişe duymaktadır. Komite bazı durumlarda rehabilitasyon merkezlerinde ve psikiyatri kliniklerinde bedensel cezanın uygulandığını ve evde de bunun kabul edilebilir olduğunu bildiren raporlardan endişe duymaktadır. Komite, fiziksel cezalandırmanın okullarda yasaklanmasına karşın, bedensel ceza yasağının yorumlanma ve uygulanmasına ilişkin ciddi kaygı oluşturan söz konusu raporlarda bu tür cezaların eğitimsel değerine dair

yetişkinler arasında devam eden bir algı olmasının yanı sıra bu cezanın halen devam ettiğine ilişkin göstergeler olduğuna dikkat çekmektedir.

45. Komite çocuklara yönelik her türlü şiddetle mücadele etmede tedbirleri onaylama ve çocuğun bedensel ceza ve diğer zalimane ve insanlık dışı cezadan korunma hakkına ilişkin 8 nolu Genel Yorum (2006) ve çocuğun her türlü şiddetten arınma hakkı ile ilgili 13 nolu Genel Yorum (2011) uygun olarak önceki endişelerini ve ortaya çıkan gözlemlerini vurgular. Komite Taraf Devlete aşağıdaki tavsiyelerde bulunur:

- a) Ev ve alternatif bakım kuruluşlarında bedensel cezayı açık bir şekilde yasaklayarak bedensel ceza uygulamasını ortadan kaldırmak
- b) Suçlulara yönelik uygun harekete geçme ve araştırma yapma da dahil olmak üzere okullarda bedensel cezanın yasaklanması uygulamasını izlemek
- c) Bedensel cezanın zararlı etkileri konusunda bilinç artırmak ve aile içinde alternatif disiplin modellerini desteklemek üzere tedbirler geliştirmek

E-Aile Ortamı ve Alternatif Bakım (Sözleşmenin 5., 18. (paragraf 1-2) Maddeleri, 9-11. Maddeleri, 19-21. Maddeleri, 25., 27. (parag. 4) Maddeleri ve 39. Maddesi)

Aile Ortamından Yoksun Çocuklar

46. Komite Taraf Devletin çocukları sürekli olarak topluma kazandırma sürecini ve Çocuk Koruma Kanununu (2005) kabul ederek ebeveyn bakımından yoksun çocukların durumunu iyileştirmedeki çabalarını dikkate almaktadır. Bu çabalara rağmen Komite eğitim desteği ya da eğlence faaliyetleri yetersiz, sınırlı personel kapasitesi ve yetersiz koşulları olan kuruluşlarda kalan çocukların sayısının yüksek olduğunu bildiren raporlardan endişe duymaktadır.

47. Komite Taraf Devlete aşağıdaki tavsiyelerde bulunur:

- a) Ebeveyn bakımından yoksun çocukların koşullarını iyileştirme çabalarına devam edilmesi, özellikle bu tür çocukların koşullarının etkili olarak izlenmesi ve daha nitelikli meslek elemanlarının sağlanması
- b) Uyarlanması gereken iyi uygulamaları ve alanları belirleyerek, çocuk koruma sistemini ve şimdiye kadar sürdürülen kurum bakımından vazgeçilmesi sürecini tarafsız olarak değerlendirecek bir çalışmanın göz önünde bulundurulması. Bu bakımdan Komite, Taraf Devleti, UNICEF'in işbirliğini istemesi yönünde teşvik eder.
- c) 20 Aralık 2009 tarih ve 64/142 sayılı Birleşmiş Milletler Genel Kurul Kararına ekli çocukların alternatif bakımına ilişkin rehber ilkeleri dikkate alması

Çocuklara Yönelik Şiddet

48. Komite 8 Mart 2012 tarihli Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunu dikkate almaktadır. Ancak Komite ev içinde kadınlara ve çocuklara yönelik şiddet olaylarının yüksek oranından ve şiddet olayları ile bunları önleyen tedbirlere ilişkin veri eksikliğinden endişe duymaktadır.

49. Komite Taraf Devlete aşağıdaki tavsiyelerde bulunur:

- a) Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun uygulanmasını sağlamak üzere acil tedbirler alması,
- b) Çocuklara yönelik şiddet olayları ile ilgili sistemli veri toplanması,

- c) Çocuklara yönelik şiddetin önlenmesine ilişkin BM çalışmasının (A/61/299) tavsiyelerinin uygulanmasını da sağlayarak çocuklara yönelik her türlü şiddetin kaldırılmasına öncelik vermesi,
- d) Bir sonraki periyodik raporunda, yukarıda-belirtilen çalışmayı kapsayan tavsiyelerin uygulanması konusunda bilgi sağlamak, özellikle:
 - (i) Cinsiyet konusu dikkate alınarak çocuklara yönelik her türlü şiddetin önlenmesi ve ele alınması için kapsamlı ulusal bir stratejinin geliştirilmesi
 - (ii) Her ortamda çocuklara yönelik her türlü şiddetin Ulusal düzeyde açık bir şekilde kanunen yasak olduğunun beyanı,
 - (iii) Ulusal veri toplama, analiz ve bilgi paylaşımı sisteminin ve çocuklara yönelik şiddet konusunda araştırma gündeminin konsolidasyonu.

F- Temel Sağlık ve Refah (Sözleşmenin 6., 18. (parag. 3) Maddeleri, 23., 24., 26., 27. (parag. 1-3) Maddeleri)

Özürlü Çocuklar

50. Komite, özürlü çocuklara sosyal güvenlik, bakım, rehabilitasyon ve eğitim olanakları sağlayan 2005 tarihli Özürlülere İlişkin Yasal Düzenlemeleri memnuniyetle karşılamaktadır. Taraf Devletin çocuklara eğitime erişim sağlama çabalarına rağmen, özel eğitim programlarında yer alan özürlü çocukların yüzdesinin yüksek olmasından ve okul çağında olan çok sayıdaki özürlü çocuğun eğitim hakkını kullanamamasından endişe duymaktadır. Ayrıca komite özürlü çocuklara verilen desteğin her yerde onlara ulaşip ulaşmadığı ya da onların topluma yeterince kazandırılıp kazandırılmadığı konusunda Taraf Devletin yeterli bilgi sağlamadığından üzüntü duymaktadır.

51. Komite, Taraf Devlete, özürlü çocukların haklarını tam olarak kullanması konusundaki gayretlerini artırmasını ve sonraki raporunda özürlü çocuklara sunulan hizmetlerin ve programların kapsamı, niteliği ve sonuçları hakkında bilgi vermesini tavsiye etmektedir. Özürlü çocukların hakları ile ilgili 9 nolu Genel Yorum (2006) ışığında, Komite Taraf Devlete, okulların daha fazla erişilebilir hale getirilmesini ve öğretmenlere özel eğitim sağlanması yoluyla, özürlü çocukların örgün eğitim sistemine ve topluma dahil edilmesini ve entegrasyonunu tavsiye etmektedir.

Sağlık ve Sağlık Hizmetleri

52. Komite, anne ve çocuk ölümlerinin azaltılması, aşı kapsamındaki gelişmeler ve yeşil kart ile çocukların tedaviye erişimi hususunda Taraf Devlet tarafından gerçekleştirilen kayda değer gelişmeleri memnuniyetle karşılamaktadır. Ancak, komite ülkenin batı bölgeleri ile sosyo-ekonomik açıdan az gelişmiş Doğu Bölgeleri arasındaki anne çocuk ölüm oranları, kötü beslenme ve yenidoğan bakımı konusundaki önemli farklılıklardan endişe duymaktadır. Komite ayrıca ilk 6 ayda emzirilen yenidoğanların oranının geliştirilebileceğini vurgulamaktadır.

53. Komite Taraf Devleti bölgesel farklılıkları ortadan kaldırması ve ülkenin doğu bölgesini hedefleyerek anne ve çocuk ölümlerini ele alması yönünde teşvik etmektedir. Ayrıca özellikle doğu bölgelerine önem vererek, kötü beslenmeyi ortadan kaldırma ve yenidoğan bakımını iyileştirme konusundaki çalışmalarını sürdürmesi yönünde teşvik eder. Komite, Taraf Devlete, ayrıca emzirmeyi teşvik etmesi yönündeki gayretini güçlendirmesi ve Anne Sütü Yerine Geçen Ürünlerle İlgili Uluslararası Pazarlama Kanunu'nun tam uygulanması konusunda da tavsiyede bulunmaktadır.

Ergen Sağlığı

54. Komite Taraf Devletin kapsayıcı bir ergen ve üreme sağlık politikasının olmamasından ve üreme sağlığı, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, AIDS ve gençler arasında cinsel olarak riskli davranışlarda sıklıkla bulunması konusunda yetersiz bilgiye sahip olunmasından endişelidir. Komite Taraf Devletin cinsel ve üreme sağlığı, erken hamilelik ve cinsel yolla bulaşan hastalıklar konusunda sınırlı bilgi sağladığı konusundan üzüntü duymaktadır.

55. Komite Taraf Devlete detaylı bir ergen ve üreme sağlığı politikası ve üreme sağlığı konusunda çocukları eğitmek ve HIV/AIDS ve STD'yi önlemek üzere tedbirler alması konusunda tavsiyelerde bulunur. Komite, uygun politika ve programları geliştirebilmek adına, ülkede ergenlerin sağlık problemlerinin kapsamını anlamak için, multidisipliner bir çalışma yapılması konusundaki önceki tavsiyelerini yineler. Bu hususta, Komite Taraf Devleti, ergen sağlığı ve gelişimi konusundaki 4 nolu Genel Yorumunu dikkate almaya davet eder.

Zararlı Uygulamalar

56. Komite sosyal normların yavaş yavaş değişmesine rağmen özellikle Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde yoksul ve daha az eğitilmiş sosyal gruplarda erken ve zorla evliliklerin sıklığına endişe ile dikkat çekmektedir. Komite başlık parasının erken ve zorla evliliklerde maddi olarak özendirici olduğunu ve bu evliliklerin sosyal ve psikolojik baskılar gibi fiziksel olmayan yöntemler kullanılarak zoraki yapılmasını endişe verici bulmaktadır.

57. Komite, Taraf Devleti, özellikle kırsal kesimlerde ve Güneydoğu ve Doğu bölgelerindeki eğitimsiz ve yoksul insanlar arasındaki görücü usulü ile, erken ve zorla evliliklerle mücadele konusundaki çabalarını yoğunlaştırması konusunda teşvik eder. Komite zararlı uygulamaların ortadan kaldırılmasına elverişli ortamı oluşturmak için, kırsal kesimi, toplum liderlerini ve dini liderleri de kapsayacak şekilde toplumun tüm kesimlerini hedefleyen, eğitim programları ve bilinç artırıcı programların yanı sıra uzun vadeli stratejiler tasarlaması ve uygulaması konusundaki çabalarını artırması yönünde Taraf Devleti teşvik eder.

G-Eğitim, Boş Zaman ve Kültürel Faaliyetler (Sözleşmenin 28., 29. Ve 31. Maddeleri) Eğitim (Mesleki Eğitim ve Rehberlik Dahil)

58. Komite okul öncesi eğitimin uygulanışı, insan hakları eğitiminin uygulanışı, okur yazarlık oranının artması ve kız çocuklarının okula devamını artırma çabaları ve zorunlu eğitimin uzatılması dahil Taraf Devletin önceki raporundan itibaren eğitim sistemindeki gelişmeleri memnuniyetle karşılar. Komite kız çocuklarının okula devamı ile ilgili şartlı nakit transferi programının olumlu etkisini kabul etmektedir. Ancak Komite aşağıdaki konularda endişelidir:

- a) Okula düzensiz devam etme ve ortaokulu bırakmadaki yüksek oran
- b) Ortaokula ve ileri eğitime devam etmede ve eğitimin niteliğinde bölgesel farklılıklar bulunmakta olup doğu illerinde ortaokula kayıt olma oranı son derece düşük
- c) Kız çocukları arasında ortaokula kayıt olma düşük olup ciddi cinsiyet farklılıkları
- d) Okullarda sözel şiddetten fiziksel şiddete kadar uzanan şiddetin yaygın olması
- e) Ekstra ödeme yapılan özel eğitim sınıflarına yüksek oranda katılmaya neden olan, sınav ücretleri gibi eğitimdeki gizli ücretler ve eğitimdeki kalite düşüklüğü,
- f) Roman çocukları da dâhil tüm etnik gruplardaki çocukların eğitime ulaşımını izleyen sistemin olmaması ve Roman çocukların resmi eğitime sınırlı katılımına ilişkin raporlar

g) Türkçe ve azınlık olarak tanınan diller dışındaki dillerde eğitimin olmaması, azınlık olarak tanınmayan ve ana dili Türkçe olmayan çocuklar için eğitimle ilgili dezavantajlara yol açmaktadır.

59. Komite Taraf Devlete aşağıdaki hususları tavsiye eder:

- a) Okula devam etme ve okuldan ayrılma oranlarının izlenmesini güçlendirilmesine devam etmek;
- b) Doğu bölgelerinin kırsal ve dezavantajlı alanlarında okula devamı ve eğitim kalitesini artırma hedefini güçlendirmek;
- c) Eğitimin tüm düzeylerinde kız çocuklarının okula kaydı ve eğitimini tamamlaması odağını güçlendirmek, okula devam etmemelerinin temel nedenlerini belirlemek ve izlemek;
- d) Bedensel cezanın katı bir şekilde yasaklanmasının yanı sıra çocuklar arasında şiddet içermeyen ruhu teşvik etmek dâhil, okullarda şiddetle ilgili programları güçlendirmek;
- e) Maddi durumları dikkate alınmaksızın tüm çocukların okulda yer almasını, eğitim hakkından yararlanma ve sonuçlar elde etmesini sağlamak için eğitim sistemindeki tüm ek ve gizli ücretleri ortadan kaldırmak;
- f) Azınlık çocuklarının eğitime erişimini izleyecek kapsamlı bir sistemi devreye sokmak;
- g) Türkçeye ilaveten diğer dillerin yaygın bir biçimde konuşulduğu bölgelerde, özellikle ilkokulda Türkçenin dışındaki dillerde de eğitim verilmesini sağlama yollarını göz önünde bulundurmak.

H. Özel Koruma Tedbirleri (Sözleşmesinin 22, 30, 38, 39, 40, 37(b), (d), 32, 36. Maddeleri)

Sığınmacı ve Mülteci Çocuklar

60. Komite 2008 tarihinde yürürlüğe giren 5510 sayılı kanunun vatansız ve mülteci kişilerin sosyal güvenlik ve genel sağlık sigortası sistemine dâhil edilmesini içerdiğini dikkate almaktadır. Ancak komite sadece Avrupa ülkelerinden mültecilere, mülteci statüsü tanıyan dolayısıyla Avrupa dışındaki ülkelerdeki sığınmacı çocuklara daha az koruma sağlayan 1951 sözleşmesindeki coğrafi sınırlamalara olan endişesini yenilemektedir. Komite, sağlık, eğitim, yetişkinlerle birlikte tutukluluk süresini geçirme ve sorunlarını iletebilecek çevirmenlerin eksikliği gibi temel yardım araçları, ikamet izinlerinin alınması da dâhil sığınmacı ve mülteci çocuklar tarafından karşılaşılan çok sayıdaki zorluklara ilişkin raporlardan endişe duymaktadır.

61. Komite daha önceki sonuç gözlemlerini (CRC/C/15/Add.152, paragraf 58) tekrarlamakta ve Avrupalı olmayan çocuk sığınmacılara mülteci statüsünün tanınması amacıyla, mültecilerin statülerine ilişkin 1951 sözleşmesi ve 1967 tarihli protokolü üzerindeki coğrafi sınırlamayı geri çekmeyi dikkate alması konusunda Taraf Devleti teşvik etmektedir. Komite, Taraf Devletten sığınmacı ve mülteci çocukların sağlık, eğitim ve sosyal hizmetlere erişiminde karşılaştıkları zorlukları değerlendirmesini ve bu zorlukları ivedilikle ele almasını tavsiye etmektedir. Ayrıca, BM Mülteciler Yüksek Komiserliğinin (BMMYK) Sığınmacı Çocukların Korunması ve Bakımına Dair Kılavuzu gereğince, Taraf Devlete ulaştıklarında özel destek ihtiyacı olan çocukların tespit edilmesi ve bu çocuklara psikolojik yardım sağlanmasının düşünülmesi konusunda her türlü çabayı göstermesini tavsiye etmektedir. Komite, Taraf Devleti, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Ofisi'nden (BMMYK) teknik yardım alması konusunda teşvik etmektedir.

Çocuk İşçiliği Dâhil Ekonomik Sömürü

62. Komite çocuk işçiliğinde önemli bir düşüşün yanı sıra çocuk işçiliğinin en kötü şekillerinin ortadan kaldırılması ve çocuk işçiliğinin önlenmesine yönelik araştırma, politikalar, programlar ve eylem planı geliştirilmesinde Taraf Devlet tarafından kaydedilen önemli gelişmeleri kayda almaktadır. Ancak, Komite çocuk işçiliğinin yaygınlığında düşüş olmasına karşın özellikle mevsimsel tarım işçiliği olmak üzere halen çok sayıda çocuğun istihdam edilmesinin çocuğun haklarına ve ayrıca eğitim hakkına önemli bir tehdit oluşturduğunu vurgulamaktadır. Her ne kadar işe alınma yaş sınırı 15 olsa da ve zorunlu eğitim süresi 12 yıla çıkarılmış olsa da Komite, çocuk zorunlu eğitimden mezun olduğu yaştan daha önce asgari işe alınma yaşının olmasından endişe duymaktadır.

63. Komite, Taraf Devleti çocuk işçiliği ile mücadele etmek ve çocuk işçiliğinin en kötü şekillerini ortadan kaldırmak için tüm tedbirleri almaya teşvik etmektedir. Komite, Taraf Devletin, Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Ortadan Kaldırılması için Yasaklama ve Acil Önlemlerle alakalı (1999) 182 sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmesi gereğince, asgari işe alınma yaşını çocukların zorunlu eğitimden mezun oldukları yaşla ve ayrıca tehlikeli durumlarda çocukların çalışması düzenlemesiyle uyumlu hale getirmeye ilişkin mevzuatı çıkartmanın da dahil olduğu sosyal ve ekonomik sömürüden çocukların korumasını sağlamasını tavsiye etmektedir. Komite, Taraf Devletin bu bağlamda, Uluslararası Çalışma Örgütü, Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı ofisinden (ILO IPEC) teknik destek istemesini tavsiye eder. Komite, Taraf Devleti ülke içindeki işçilerin insan onuruna yakışır iş üzerine 189 sayılı ILO Sözleşmesini (2011) onaylamasını teşvik eder.

Sokak Ortamındaki Çocuklar

64. Komite, sokaklarda yaşayan ve çalışan çocukların durumlarını iyileştirmek için çocuk ve gençlik merkezlerini içeren UNICEF ile işbirliğinin de sağlandığı hizmet modellerinin kurulmasını takdir etmektedir. Ancak komite, bu durumdaki çocukların sayısı üzerine bilginin güncellenmemesi ve alınan tedbirlerin yeterli olmayabileceği konusunda endişe duymaktadır.

65. Komite Taraf Devlete aşağıdaki tavsiyelerde bulunmaktadır;

- (a) Çocukların kendilerinin etkin bir şekilde katılımlarıyla, bu olguyu önlemek ve azaltmak için temel nedenleri göz önünde bulunduracak kapsamlı bir politika geliştirmek ve uygulamak;
- (b) Daha fazla personel eğiterek, çocukların topluma yeniden kazandırılması için bireyselleştirilmiş rehabilitasyon programlarını geliştirerek, diğer illere bu modeli genişleterek hizmet modellerini güçlendirmek;
- (c) Sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içerisinde, sokaktaki çocuklara, bir aile ortamı, gerekli sağlık bakım hizmetleri, okul ve diğer sosyal hizmetlere katılım olasılığını da içeren gerekli korumayı sağlamak;
- (d) Çocuğun yüksek yararına olduğu durumlarda, ailenin tekrar birleşmesi programlarını desteklemek.

Çocuk Adalet Yönetimi

66. Komite, Taraf Devlete yeni yasama değişiklikleri sayesinde cezai sorumluluk yaşını 11'den 12'ye alması, terörle mücadele yasası dâhilinde işlem görenler de dâhil 18 yaşının altındaki tüm kişilerin çocuk mahkemeleri tarafından incelenmesinin de dâhil olduğu çocuk adaleti alanındaki geniş reformları, suça itilmiş çocuklar için özel tedbirler ve çocuklar için indirgenmiş cezaları uygulamaya koymasından ve ayrıca da çocuk hapisaneleri, çocuk

savcıları ve çocuk polisi kurmasından dolayı takdir eder. Ancak, Komite aşağıdaki hususlarda endişe duymaktadır;

- a. Çocuk adalet sistemindeki meslek elemanlarının yetersizliği,
- b. Avukatların düşük tazminlerinden dolayı ücretsiz yasal yardım programı altındaki çocuklara sağlanan yasal desteğin düşük kalitesi,
- c. Mahkûm çocuklarla karşılaştırıldığında tutukluluk altındaki çocukların sayısındaki artışa sebep olan duruşma süresinin uzunluğu,
- d. Çocuklara karşı ağır hapis cezaları ve alternatif tedbirlerin olmayışı,
- e. Terörle mücadele yasasındaki değişikliklerin, gösteriler sırasında tutuklanan çocukların yetişkinlerle başlangıçta beraber tutulduğundan dolayı uygulamada yerine getirilmediğini belirten raporlar,
- f. Uzun tutukluluk süreleri ve bazı hapishanelerdeki yetersiz koşullar,
- g. Pozantı cezaevinde çocuklara karşı tecavüz ve işkence suçlamaları

67. Komite, Taraf Devlete özellikle 37, 39 ve 40. Maddeler ve Çocuk Adalet Yönetiminde Standart Minimum Kurallar (Pekin Kuralları), Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi Kılavuzu (Riyat Kılavuzu), Çocukların Özgürlüklerinden Mahrum Bırakılmasının Korunması Kuralları (Havana Kuralları), Ceza Adalet Sisteminde Çocuk Eyleminde Viyana Rehberi ve çocuk hakları üzerine Komitenin 10 no'lu Genel Yorumlarını da (2007) içeren diğer ilgili standartlarda sözleşmeyle tamamıyla aynı doğrultuda çocuk adalet sistemini oluşturmasını tavsiye etmektedir. Özellikle, Komite, Taraf Devlete,

- (a) Çocuk adalet sisteminde çalışan meslek elemanlarının sayısını artırması,
- (b) Çocukları ilgilendiren vakalarda avukatları teşvik edici tedbirler alması,
- (c) Çocukları ilgilendiren soruşturma ve duruşmaları hızlandırması, dolayısıyla tutuklu çocuk sayısını azaltması,
- (d) Çocukların tutuklanmasının en son çare olduğundan ve çocuklara karşı alternatif tedbirler uygulandığından emin olmak için acil tedbirler alması,
- (e) Terörle Mücadele Yasası'nda değişikliğin yürürlüğe konulması ve bu yasa altında tutuklanmış veya ceza almış çocuklara temel yasal tüm güvenceleri sağlaması,
- (f) Özellikle Pozantı cezaevi olmak üzere, cezaevlerinde tutuklu bulunan çocukların tecavüz ve kötü muamele suçlamalarını incelemesi,
- (g) Asgari cezai ehliyet yaşını yükseltmesi ve Komitenin 10 no'lu Genel Yorumunu (2007) dikkate alması,
- (h) Çocuk adaleti üzerine BM Ajanslararası Paneli ve UNODC, UNICEF, OHCHR ve sivil toplum örgütleri dâhil olacak şekilde üyeleri tarafından geliştirilen teknik destek araçlarını kullanması ve çocuk adaleti alanında Panel üyelerinden teknik destek alması konularında ısrar etmektedir.

Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olmasına İlişkin İhtiyari Protokolün İzlenmesi

68. Komite, Taraf Devletin yazılı cevabında (CRC-CTUR-Q-23-Ek 1) belirttiği acil vakalarda 15 yaşın üzerindeki çocukların seferberliğini müsaade eden hizmet kanunu 18 yaşına çıkartan yeni bir kanunun önerildiği bilgisini takdirle karşılamaktadır. Ancak, Komitenin Sonuç Gözlemlerinde tavsiye edildiği gibi çatışmalara doğrudan katılımın bir tarifini yapmak ve silahlı çatışmalarda çocukların yer alması üzerine ihtiyari protokolün hükümlerinin çiğnenmesinin özellikle suç sayılması için ceza kanununa bir hükmü dâhil etmek için Taraf Devlet tarafından alınan tedbirler konusunda bilgi eksikliğinden üzüntü duymaktadır.

69. Komite Taraf Devleti 2009'daki ihtiyari protokol dâhilinde ilk raporundaki sonuç gözlemleri tamamıyla uygulaması konusunda teşvik etmektedir. Komite, Taraf Devleti,

Ek İhtiyari Protokolün hükümlerinin çiğnenmesinin özellikle suç sayılması için Ceza Kanununda bir hükmü yürürlüğe koyma konusunda Taraf Devlet tarafından alınan tedbirleri ve doğrudan çatışmanın parçası olma tanımını içeren, silahlı çatışmalardaki çocuklar üzerine daha detaylı bilgiyi bir sonraki periyodik rapor kapsamına alması konusunda teşvik eder. Komite Taraf Devlete, Uluslararası Ceza Mahkemesinde Roma Statüsünü ve ayrıca da 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmesinin I-III No'lu İhtiyari Protokollerini onaylamasını tavsiye eder.

Çocukların Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi Hakkındaki İhtiyari Protokolün İzlenmesi

70. Komite, Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi Hakkındaki İhtiyari Protokole ilişkin Taraf Devletin ilk raporu hakkındaki sonuç gözlemlerinin izlenmesine ilişkin bilgilerin yeterli ilgiyi görmemesinden endişe duymaktadır. Taraf Devlet İhtiyari protokolü uygulamak için bir faaliyet planı oluşturmamış ve İhtiyari Protokolün tüm hükümlerini kapsayıcı yasal düzenlemeler yapılmamıştır. Dahası, Siber suçlar ve çocuk pornografisi konularının Taraf Devlet tarafından ne şekilde ele alındığına dair bilgi bulunmamaktadır.

71. Komite, İhtiyari Protokolün uygulanmasına yönelik kapsamlı bir Ulusal Eylem Planı hakkında, Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokolü kapsamındaki önceki raporuna ilişkin sonuç gözlemlerini yinelemektedir. Komite aynı zamanda çocukların satışı, çocuk fahişeliği ve çocuk pornografisine ilişkin mevzuatın güçlendirilmesine yönelik alınan tedbirler hakkında bilgi talep etmektedir. Bu bağlamda Komite, Taraf Devlete bir sonraki periyodik raporunda gerekli ilgili bilgileri temin etmesi konusunda tavsiyede bulunmaktadır.

I. Uluslararası İnsan Hakları Belgelerinin Onaylanması

72. Komite Taraf Devletin henüz taraf olmadığı Birleşmiş Milletler insan hakları ile ilgili temel anlaşmaları ve onların ek protokollerini onaylamasını tavsiye eder; şöyle ki, Çocuk Hakları Sözleşmesi ile İlgili Bireysel Başvuruyu Düzenleyen Ek İhtiyari Protokol, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar konusunda Uluslararası Anlaşmaya Yönelik Ek İhtiyari Protokol, Tüm Bireylerin Zorla Ortadan Kaybolmadan Korunmasına Yönelik Uluslararası Sözleşme.

J. Bölgesel ve Uluslararası Kuruluşlarla İşbirliği

Avrupa Konseyi

73. Komite, hem Taraf Devlette hem diğer Avrupa Konseyi üye devletlerinde Sözleşmenin uygulanmasına yönelik Avrupa Konseyi ile işbirliği içerisinde olmasını tavsiye etmektedir.

K. İzleme ve Bilgi Paylaşımı

74. Komite Taraf Devlete söz konusu tavsiyelerin, uygun bir şekilde göz önünde bulundurulması ve gereğinin yapılması için, Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık, Bakanlar Kurulu, TBMM, yerel yönetimler, il ve ilçe insan hakları kurulları, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü başta olmak üzere ilgili kurum ve kuruluşlara, ilgili faaliyetlerin gerçekleştirilmesini sağlayarak, iletilmesi ve bu tavsiyelerin tamamıyla uygulanmasının sağlanmasına ilişkin gerekli tüm tedbirleri almasını tavsiye etmektedir.

75. Komite, Sözleşme ve İhtiyari Protokolleri ve bunların uygulanma ve gözlemlenmelerine yönelik genel tartışmaları ve farkındalığı sağlamak için, Birleştirilmiş 2. ve 3. Periyodik raporun ve Taraf Devlet tarafından yapılan yazılı

yanıtların ve ilgili tavsiyelerin (sonuç gözlemleri), internet aracılığıyla (yalnızca bu yolla değil), geniş oranda halk, sivil toplum örgütleri, medya, gençlik grupları, meslek grupları ve çocuklar açısından, ülkede kullanılan dillerde geniş kapsamda erişilebilir hale getirilmesini ve yayınlanmasını tavsiye eder.

L. Bir Sonraki Rapor

76. Komite, Taraf Devleti bir sonraki birleştirilmiş dördüncü ve beşinci periyodik raporunu 3 Mayıs 2017 itibariyle sunmaya ve mevcut sonuç gözlemlerinin uygulanması üzerine bilgiyi dâhil etmeye davet etmektedir. Komite 1 Ekim 2010 da kabul edilen uyumlandırılmış sözleşme - özel raporlama rehberine (CRC/C/58/Rev.2 ve Corr.1) dikkat çekmekte ve Taraf Devlete ileriki raporların rehberine uygun ve 60 sayfayı geçmeyecek şekilde olması gerektiğini hatırlatmaktadır. Komite, Taraf Devletin raporlama rehberine uygun şekilde raporunu sunmasını özellikle ısrar eder. Sayfa sayısını aşan raporun sunumu durumda Taraf Devletten, raporu tekrar gözden geçirmesi ve sonunda yukarıda değinilmiş olan rehberine uygun şekilde raporu tekrar sunması istenecektir. Taraf Devlet, eğer raporu tekrar gözden geçirme ve tekrar sunma durumunda değilse, Komite, anlaşma organının incelemesi amacıyla raporun çevirisinin garanti edilemeyeceğini hatırlatmaktadır.

77. Komite, ayrıca Taraf Devleti, Haziran 2006'da, insan hakları anlaşması tarafları beşinci komiteler arası toplantıda onaylanan rapor hazırlama üzerine uyum rehberindeki ortak esas dokümanın gerekliliklerine uygun şekilde, güncel bir ana doküman sunmaya davet etmektedir (HRI/MC/2006/3). Sözleşme yükümlülüğü uyarınca uyumlu bir rapor, Sözleşmeye ilişkin özel rapor ve ortak temel dokümanların birlikte ele alınmasıyla oluşur.